

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Лазоренко Сергія Анатолійовича
**«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ
В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ»**,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами.

Основою сучасного глобалізованого суспільства є технічний прогрес і постійний розвиток технологій. Саме технології є основою більшості ментальних і матеріальних благ, притаманних нашому світу. Сучасна особистість має нестандартно мислити, втілювати новітні ідеї, напрямки, створювати творчі, наукові та інші вагомні для держави продукти. Нині зростає попит на фахівців із оригінальним мисленням, здатних до нестандартних рішень, здатних орієнтуватися в цифровому просторі та працювати за динамічних умов.

Сучасна система освітнього процесу не може залишитися осторонь глобального процесу інформатизації суспільства й освіти. Новітні тенденції соціуму вимагають розвитку системи освіти, зокрема підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту (ФКіС), на засадах інформаційних технологій, створення та функціонування належного високотехнологічного та високоякісного інформаційно-освітнього середовища. Його значення останнім часом зростає і якісно впливає на процес формування та розвитку інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

Дисертаційну роботу було виконано в рамках науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики фізичної культури «Підвищення рівня здоров'я і фізичної підготовленості різних груп населення засобами фізичної культури» (номер державної реєстрації 0111U005736), «Теоретичні і методичні основи фізкультурної освіти різних груп населення» (номер державної реєстрації

№ 0116U000900) та науково-дослідних тем кафедри інформатики «Використання інформаційних технологій в освіті» (номер державної реєстрації № 0111U005734), «Професійне становлення фахівця в умовах цифрового освітнього середовища» (номер державної реєстрації № 0120U100572) Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол № 12 від 20.06.2018 р.).

Структура роботи є логічною й адекватно відображає траєкторію руху теоретико-експериментального дослідження. Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувача, його здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, критичність і креативність професійного мислення.

Отже, тема дисертаційної роботи Сергія Анатолійовича Лазоренко, яку присвячено теоретичному узагальненню та науковому розв'язанню проблеми формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання є актуальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

У дисертації сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими, базуються на узагальненні достатньої кількості наукових джерел. Обґрунтованість і достовірність результатів дисертації також підтверджена в процесі їх апробації на різноманітних наукових заходах. Обґрунтованість одержаних результатів забезпечується шляхом комплексного використання в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних, й статистичних методів наукових досліджень. Обрані методи дослідження відповідають визначеним меті та завданням.

Відповідно до теми дисертації, Сергій Анатолійович Лазоренко системно відобразив поняттєву базу дослідження та існуючий досвід, застосував відповідні завданням методи наукового пізнання, сформулював та експериментально перевірів гіпотезу дослідження. Основні наукові положення, методичні підходи, висновки і рекомендації дисертації Лазоренко Сергія Анатолійовича достатньою мірою обґрунтовані, базуються на аналізі фундаментальних праць відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Автором логічно сформульовано науковий апарат: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають темі дисертації й підібрав адекватні меті методи вирішення проблеми.

3. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

У дисертаційній роботі Сергія Анатолійовича Лазоренко сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків, пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток педагогічної науки.

Необхідно зазначити, що наукова новизна проведеного дослідження, полягає в тому:

– вперше теоретично обґрунтовано, змодельована та експериментально перевірена ефективність педагогічної системи формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання, яка ґрунтується на взаємних зв'язках різних методологічних підходів; визначено теоретичні й практичні засади формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання; введено у науковий обіг категорію «інформаційно-цифрова культура майбутніх фахівців ФКіС» та охарактеризовано її компоненти;

– уточнено зміст поняття «формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання»; критерії та показники, завдяки яким охарактеризовано рівні сформованості інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах

змішаного навчання;

– подальшого розвитку набули наукові положення теорії і практики формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання, наукові уявлення про сутність, структуру, критеріальні та рівневі ознаки сформованості інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців.

Основний зміст дисертаційного дослідження структурований за розділами та підрозділами. Висновки є достатньо аргументовані та несуть важливий теоретичний та прикладний характер. Оцінюючи обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій в цілому, що сформульовані у дисертації, можна відзначити високий рівень теоретичного та методичного опрацювання автором головних аспектів досліджуваної теми.

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Практична цінність дослідження полягає в тому, що розроблено навчально-методичне забезпечення процесу формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання. Зокрема, впроваджено: теоретико-методичний супровід, описаний у монографії «Інформаційно-цифрова культура та особливості її формування у фахівців фізичної культури і спорту»; удосконалено навчальні плани підготовки фахівців ФКіС, де поглиблено зміст фахових, інформатичних і мовних дисциплін у напрямі опанування методів обробки інформації та використання цифрових технологій загального й спеціалізованого спрямування. Удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців ФКіС у напрямі формування інформаційно-цифрової культури в умовах змішаного навчання передбачає професійно орієнтовану модернізацію курсів інформатичних дисциплін та дисциплін мовного спрямування; розробку та впровадження дистанційних курсів; створення словників до фахових курсів для оптимізації комунікації між викладачем і студентами, подолання психоемоційних бар'єрів; розробку і впровадження

авторських спецкурсів «Розвиток інтелектуальних здібностей», «ІТ у фізкультурно-оздоровчій діяльності», «Цифрові технології у професійній діяльності фахівців ФКіС», «Технології цифрового здоров'я», «Історичні аспекти розвитку галузі ФКіС», «Ретроспектива олімпійських видів спорту»; поширення неформальної освіти та самоосвіти.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі для вдосконалення навчально-методичної бази, розробки методичних посібників і дидактичних матеріалів із дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців, а також для підвищення кваліфікації викладачів у галузі фахівців ФКіС, системи професійної підготовки студентів інших спеціальностей, під час написання курсових і бакалаврських робіт.

Слід вказати на достатню апробацію й географію впровадження результатів дисертаційного дослідження Лазоренко Сергія Анатолійовича. Результати дисертаційної роботи впроваджено у практику роботи різних закладів вищої освіти України: Класичного приватного університету (довідка №38-16/19 від 12.09.2019 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка №546 від 08.02.2020 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка №01-13/630 від 02.12.2020 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №1153-33/03 від 02.12.2020 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (довідка №01.01-03/595 від 08.12.2020 р.), Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради (довідка №265 від 09.12.2020 р.), Національного університету «Запорізька політехніка» (довідка №348/11 від 12.02.2020 р.) та апробовано в різних установах галузі ФКіС, а саме: Асоціація спортивної боротьби України (довідка №138-01 від 20.12.2019 р.), Громадська організація відділення національного олімпійського комітету України в Сумській області (довідка

від 28.01.2020 р.), Громадська спілка «Асоціація вільної боротьби України» (довідка №11-10/ 48 від 08.10.2020 р.).

5. Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації

Зміст дисертаційної роботи викладений у логічній послідовності, відповідає поставленій меті та завданням і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту»**, охарактеризовано стан розробленості проблеми формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; розкрито сутність і структуру інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; розроблено критерії і показники, на основі яких схарактеризовано рівні сформованості інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Завдяки структурно-логічному аналізу визначено структуру інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС: аксіологічний компонент (характеризує світоглядне бачення цифрових технологій (ЦТ) в інформаційному суспільстві, розуміння та усвідомлення ролі й значення інформації та ЦТ у професійній діяльності); мотиваційний компонент (визначається прагненням використовувати ЦТ професійної спрямованості); технологічний компонент (характеризується володінням мережевими технологіями, технологіями мультимедіа для конструювання навчально-тренувальних занять, уміннями розробляти освітні ресурси та ін.); пізнавальний компонент (визначається фаховими знаннями про ЦТ та методи обробки даних (пошук, аналіз, оцінка, передача тощо)); комунікативно-сугестивний компонент (характеризується мовно-мовленневою підготовкою майбутніх фахівців ФКіС, володінням ЦТ як засобами вербального і невербального впливу з метою трансляції професійної інформації);

рефлексивний компонент (визначається здатністю до саморозвитку у сфері ФКіС та цифрових технологій).

Структурно-логічний аналіз категорії «інформаційно-цифрова культура майбутніх фахівців ФКіС» уможливив розроблення критеріїв (ціннісний, поведінковий, процедурний, когнітивний, вербально-емоційний, особистісний) і показників (ціннісні установки на використання ЦТ, мотивація, уміння використовувати ЦТ, уміння конструювати ЕОР, ІТ-обізнаність, фізкультурна освіченість, вербальний вплив, емоційний інтелект, здатність до самоосвіти, рефлексія), на основі яких охарактеризовано три *рівні* (початковий, середній, високий) сформованості інформаційно-цифрової культури майбутнього фахівця ФКіС.

У другому розділі **«Педагогічна система формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання»**, обґрунтовано методологічні засади формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання, розроблено, теоретично обґрунтовано та змодельована педагогічна система формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання.

За результатами наукового пошуку встановлено, що станом на сьогодні розрізняють шість моделей змішаного навчання.

Обґрунтовано, що для формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС доцільною є неформальна освіта, яка передбачає поєднання гнучкості організаційних форм і орієнтування на конкретні потреби студентів з відсутністю встановленого регламенту (звітності) на результати й форму навчання (курси, гуртки, майстер-класи, фестивалі, відеоуроки, медіа-консультації, літні/зимові школи, тренінги, воркшопи, семінари, тематичні клуби, лекторії, наукові секції тощо).

Результатом реалізації моделі є позитивна динаміка в рівнях сформованості складових інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

У третьому розділі **«Практичні засади формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання»**, визначено організаційні та педагогічні умови формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання.

Узагальнення наукових досліджень в галузі професійної освіти засвідчило важливість виділення різного роду умов для забезпечення ефективності підготовки фахівців. При цьому встановлено відсутність розвідок щодо формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС, а тому було розроблено низку важливих організаційних і педагогічних умов такого формування: організаційна умова 1. Організація інформаційно-освітнього середовища для реалізації змішаного навчання. Реалізація цієї організаційної умови спрямована на формування, у першу чергу, аксіологічного та технологічного компонентів інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; організаційна умова 2. Організація квазіпрофесійної діяльності з використанням цифрових технологій (спеціалізовані програмні засоби, соціальні сервіси, засоби цифрового здоров'я тощо) для розвитку знань у сфері ФКіС та навичок е-комунікації. Потреба в орієнтації на квазіпрофесійну діяльність майбутніх фахівців ФКіС зумовлена тим, що сьогодні при вивченні спортивних дисциплін використовуються: імітаційне моделювання умов професійної діяльності; діалогічне спілкування як необхідна умова розв'язання навчальних проблем, підготовки та прийняття узгоджених рішень; двоїстість квазіпрофесійної діяльності (діяльність, що виконується студентами, носить одночасно діловий та ігровий характер); інтереси, життєві установки, пов'язані з майбутньою професією. Організаційна умова 3. Організація постійної комунікації зі стейкхолдерами для усвідомлення потреби в саморозвитку.

Кожен заклад освіти прагне забезпечити такий рівень кваліфікації випускників, який би відповідав на очікування бізнесу. Тому надважливим є спілкування з усіма зацікавленими сторонами (стейкхолдерами): роботодавцями, спортсменами, викладачами фізичної культури, студентами. Взаємодія ЗВО зі стейкхолдерами дозволяє посилювати освітню і професійну мотивацію студентів, їх прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. Реалізація цієї організаційної умови спрямована на формування, у першу чергу, рефлексивного та комунікативно-сугестивного компонентів інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; педагогічна умова 1. Укріплення гуманістичних цінностей фізичного виховання на засадах ретроспективи розвитку ФКіС. Сучасний спорт із усіма його різновидами все частіше розглядається як унікальне явище культури, здатне впливати на розвиток людини й суспільства та культурологічні засади якого базуються на історичних олімпійських традиціях. Реалізація цієї педагогічної умови спрямована на формування, у першу чергу, аксіологічного та мотиваційного компонентів інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; педагогічна умова 2. Подолання психоемоційних бар'єрів до використання електронних освітніх ресурсів. Упровадження змішаного навчання реалізується як цілеспрямовані зміни ідей, умов, змісту, засобів, методів і форм навчання, яким властива певна новизна і які часто не сприймаються як ефективні, а тому наштовхуються на опір з боку викладачів і студентів; педагогічна умова 3. Використання візуально-цифрового підходу у процесі вивчення фахових дисциплін. Сприйняття великої кількості інформації при візуальному її зчитуванні задає високий темп людському сприйняттю. Реалізація цієї педагогічної умови спрямована на формування пізнавального, рефлексивного та мотиваційного компонентів інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС; педагогічна умова 4. Стимулювання критичного мислення в роботі з інформаційними джерелами. Сучасне інформаційне суспільство характеризується не лише швидким розвитком цифрових технологій і засобів, а й експоненціальним

збільшенням обсягів накопичених даних, які після опрацювання сприяють появі нових якісних змін у сприйнятті навколишнього світу та розширенні знань про нього. Реалізація цієї педагогічної умови спрямована на формування рефлексивного, комунікативно-сугестивного та технологічного компонентів інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців ФКіС.

У четвертому розділ **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічної системи формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання»**, впроваджено та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання. Дослідно-експериментальна робота, до якої протягом 2015-2020 років було залучено 610 студентів, 12 викладачів та 8 тренерів, проводилася в три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Впроваджено та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту було встановлено в основному початковий і середній рівні сформованості інформаційно-цифрової культури, а тому впроваджено зміни у професійній підготовці фахівців, які узгоджувалися із теоретично обґрунтованою педагогічною системою такого формування, зорієнтованою на реалізацію в умовах змішаного навчання.

За результатами формувального етапу експерименту підтверджено ефективність розробленої педагогічної системи емпірично, а на результативному етапі – статистично, причому найбільшої динаміки набув аксіологічний компонент інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту за показником «Ціннісні установки», що пояснюється впровадженням змішаного навчання за моделлю «Flex Model» (повною паралельною схемою), коли одночасно поєдналися традиційна,

дистанційна та неформальна форми освіти, що підтвердило доцільність використання відеоконференцій, вебінарів, спілкування у чатах та інших видів е-комунікації, застосування інформаційно-перцептивних методів навчання та потребу популяризації неформальної освіти.

Кожен з розділів і робота в цілому завершується вагомими та обґрунтованими висновками, які повною мірою відображають зміст і результати як окремих частин дисертації, так і всього дослідження в цілому.

Роботу ілюстровано 35 таблицями та 133 рисунками. Список використаних джерел налічує 588 позицій (з них 50 – іноземною мовою). Додатки до дисертації є інформативними, логічно вивіреними, заснованими на використанні сучасних офіційних статистичних джерел та власних досліджень і розрахунків автора.

Оформлення роботи відповідає основним вимогам, що висуваються до дисертацій та авторефератів.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих роботах

Основні результати дослідження відображено в 47 наукових публікаціях (із них 25 – одноосібні), серед них: 1 монографія, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, з яких 8 індексуються міжнародною наукометричною базою Index Copernicus, 3 статті у періодичних закордонних виданнях (з них 2 індексуються у міжнародних наукометричних базах Web of Science), 4 навчально-методичних посібники, 18 – матеріали апробаційного характеру. Опубліковані наукові праці повною мірою розкривають сутність і зміст ключових положень дисертації, в них висвітлено основні наукові положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату є ідентичний за змістом основних положень дисертаційного дослідження. Винесені до нього положення є основними.

8. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики професійної освіти. Відзначаючи в цілому загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, є деякі питання, які мають дискусійний характер та потребують уточнення:

1. У тексті дисертації автор згадує про засоби доповненої реальності, що використовувались для формування інформаційно-цифрової культури. Варто було уточнити, які саме засоби.

2. У моделі педагогічної системи передбачено діагностичний апарат, проте серед показників не зрозуміло який дає можливість охарактеризувати рівень знань в галузі цифрових технологій.

3. Серед засобів навчання, якщо дотримуватися ідей BYOD-підходу, слід було зазначити про власні портативні пристрої студентів (смартфони, айфони, планшети), на яких використовувалось спеціалізоване програмне забезпечення (термометр, спідометр, вимірювач відстані тощо).

4. Доцільним було б за результатами дослідження подати рекомендації до залучення форм неформальної освіти на різних етапах формування інформаційно-цифрової культури.

Водночас, варто зазначити, що висловлені зауваження не є принциповими, вони мають рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку та не заперечують наукової цінності дисертаційного дослідження здобувача.

9. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» та нормативних актів Міністерства освіти і науки України

Дисертація Лазоренко Сергія Анатолійовича відповідає вимогам пунктів пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р.

№ 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

10. Загальний висновок

Усе вищенаведене дає підставу стверджувати, що дисертація на тему «Теорія і практика формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання» є самостійно виконаною, завершеною науковою працею, в якій отримані нові вагомі теоретичні та теоретико-методологічні результати, що в сукупності забезпечують вирішення важливої наукової задачі щодо формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання та має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти.

Висновки та основні наукові положення дисертації є обґрунтованими та достовірними, достатньо висвітлені у публікаціях у наукових фахових виданнях. Автор дисертаційного дослідження – Лазоренко Сергій Анатолійович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з навчально-методичної роботи
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

І. В. Гевко

Підпис *Ieloka*
засвідчую
Начальник відділу кадрів

Тернопіль 10.11